

Geknipt voor het vak

□ Wendy Kicken en Saskia Brand-Gruwel

Feedback aan een kappersleerling: 'Spanning en spreiding van de wikkels is goed, maar kan beter door de passé rechter uit de hoofdhuid op te nemen en strak te trekken bij het inwikkelen. Afdelingen netjes recht. Theorie permanentproces begrepen. Eindelijk negenvakswikkelpatroon binnen 45 minuten ingedraaid!'. Tevreden kijkt Claudia nog eens naar het beeldscherm. Haar digitaal ontwikkelingsportfolio gaat er steeds beter uitzien en daarmee haar kansen om te slagen voor het examen ook. In onderstaand artikel gaan de auteurs in op de inhoud van dit vraaggestuurd onderwijs.

Vraaggestuurd onderwijs

'Kijk eens wat vaker in de spiegel van de kapper' is een bekende slogan om ons eraan te herinneren eens kritisch in de spiegel te kijken en wellicht te concluderen dat het tijd is voor een bezoek aan de kapper. Voor 45 eerstejaars BOL-leerlingen van de kappersopleiding van het Arcuscollege te Heerlen heeft deze slogan een letterlijke betekenis gekregen. Het vraaggestuurde onderwijs van de kappersopleiding doet namelijk een sterk beroep op hun vermogen tot zelfreflectie. Wekelijks moeten zij reflecteren, al dan niet via de kapperspiegel, op hun technische vaardigheden, theoretische kennis en attitude, om zo een besluit te nemen over de taken die zij willen uitvoeren tijdens de praktijklessen. Voor veel leerlingen blijkt dit echter een moeilijke opgave.

In vraaggestuurd onderwijs wordt van leerlingen verwacht dat zij verantwoordelijk zijn voor het eigen leren, wat onder andere inhoudt dat ze zichzelf beoordelen, leerbehoeften formuleren en geschikte taken kiezen om in deze leerbehoeften te voorzien. Leerlingen komen echter vaak uit een traditie van docentgestuurd onderwijs, waarin het (verder) ontwikkelen van dergelijke zelfsturingsvaardigheden niet centraal stond. Niet alleen het gebrek aan ervaring in het gebruik van deze vaardigheden, maar ook het onvoldoende geïnformeerd zijn over bijvoorbeeld beoordelingscriteria of het moeilijkheidsniveau van een leertaak maakt het goed kunnen functioneren in een vraaggestuurde leeromgeving moeilijk. (Tennyson & Buttery, 1980; Williams, 1996).

Er wordt van leerlingen verwacht dat zij een voor hen nieuwe rol gaan vervullen, terwijl zij (nog) niet over de benodigde informatie en ervaring beschikken om deze rol adequaat te vervullen. Dit heeft tot gevolg dat leerlingen als het ware verdwalen bij het uitzetten van hun eigen leertraject en aangeven dat ze liever gestuurd worden door een docent. Leerlingen zullen daarom ondersteund moeten worden bij het zelfstandig sturen van hun leertraject.

Het ISDL-model

Hoe ondersteuning bij zelfstandig sturen vorm gegeven kan worden, is weergegeven in het ISDL-model: het Informed Self-Directed Learning-model van Kicken, Brand-Gruwel en Van Merriënboer (2006). De drie bronnen met informatie die leerlingen nodig hebben om het leertraject goed vorm te geven zijn achtereenvolgens: een ontwikkelingsportfolio, metadata van taken en een adviesmodel. In het ontwikkelingsportfolio vinden leerlingen informatie over de beoordelingscriteria waaraan hun prestatie moet voldoen en reeds voldoet. De tweede bron, de taken, geeft de leerling een compleet overzicht van alle taken die gekozen kunnen worden. De karakteristieken van deze taken, de zogenaamde metadata van de taken, informeren de leerlingen in detail over het relatieve complexiteitsniveau, de mate van onder-



De leerlingen die het portfolio weinig gebruikten gaven aan dat ze geen affiniteit hadden met computers



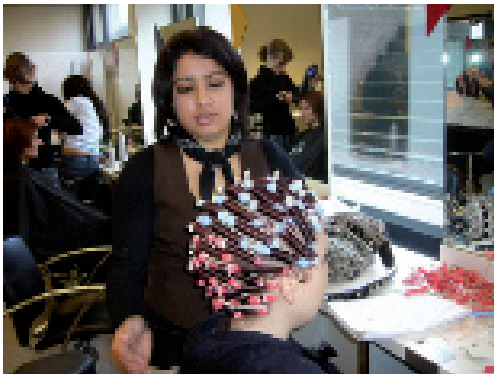
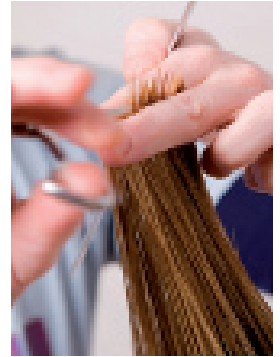
terpunten op een concrete wijze, in termen van gedrag en selecteerden taken die goed aansloten bij hun verbeterpunten en prestatieniveau. Zelf gaven deze leerlingen aan dat het maken van een goede planning en het doelgericht oefenen (i.e., met een specifiek verbeterpunt) hen had geholpen bij de voorbereidingen op het examen. De rol van het portfolio hierin was het verschaffen van de criteria voor het zelf beoordelen van taken, het bieden van de mogelijkheid verbeterpunten te formuleren en weekplanningen te maken. Leerlingen gaven ook aan dat ze STEPP wel gebruikten om te denken over hun planning, maar niet om deze ook daadwerkelijk te maken. Daarvoor gebruikten ze hun agenda. Ook gaven zij aan dat ze de portfolio-adviesgesprekken nuttig vonden, omdat er dan stilgestaan werd bij hun voortgang en er samen gezocht werd naar de oorzaken en oplossingen voor zwakke punten en hoe deze verbeterd konden worden. Daarnaast vonden ze het

Klaar voor het examen

Aan het begin van het schooljaar kregen de leerlingen van de kappersopleiding van het Arcuscollege uitleg over het gebruik en de rol van STEPP bij het sturen van hun leren. Zowel op school als thuis konden leerlingen de geoefende vaardigheden beoordelen met behulp van het portfolio. Eenmaal per week maakten zij een weekplanning, waarin zij aangaven welke taken zij de volgende week wilden uitvoeren en op welke verbeterpunten zij dan zouden letten. Tweewekelijks vond een portfolio-adviesgesprek plaats. Zes maanden na introductie van het portfolio werden de effecten van het portfoliogebruik en de adviesgesprekken geëvalueerd door middel van log files en interviews met leerlingen en docenten. De meerderheid van de leerlingen bleek STEPP bijna wekelijks in te vullen, maar het bleek tevens dat een aantal leerlingen het portfolio nauwelijks of alleen na langdurig aandringen van de docent gebruikte. Hetzelfde gold voor de aanwezigheid bij de portfolio-adviesgesprekken. Echter, de gevolgen van het al dan niet invullen van het portfolio en bijwonen van de gesprekken, kwamen tot uiting in de prestaties van de leerlingen. Zes maanden na aanvang van de opleiding slaagden 15 leerlingen voor hun examen permanenten. Twaalf van deze leerlingen gebruikten STEPP wekelijks of tweewekelijks en kwamen naar alle portfolio-adviesgesprekken. Zij formuleerden hun verbe-



*Een digitaal ontwikkelingsportfolio blijkt
in combinatie met portfolio-adviesgesprekken
een geschikte aanpak*



prettig dat hun planning op deze manier steeds werd doorgelopen en bijgesteld.

De leerlingen die het portfolio weinig gebruikten gaven aan dat ze ofwel geen affiniteit hadden met computers of dat ze hun eigen manier hadden om hun voortgang te bewaken en dat STEPP daar niet bij paste. Uit gesprekken met docenten bleek echter dat slechts een klein aantal van deze leerlingen adequaat hun leertraject zelfstandig kon uitzetten en dat de zelfsturingsvaardigheden van het merendeel van deze leerlingen nog steeds onvoldoende ontwikkeld waren.

Conclusie

Een digitaal ontwikkelingsportfolio blijkt in combinatie met portfolio-adviesgesprekken binnen vraaggestuurd onderwijs een geschikte aanpak om leerlingen te ondersteunen bij het uitzetten van hun leertraject. Advies kan hierbij in het begin vooral gericht zijn op het beoordelen van taakprestaties, formuleren van verbeterpunten en kiezen van taken met een specifieke focus. Naarmate een leerling zijn vaardigheden verder ontwikkeld heeft en ook zijn zelfsturend vermogen toeneemt, kan het advies steeds abstracter en

minder sturend worden. Op deze manier zal een leerling zich minder snel verdwaald voelen en geleidelijk aan steeds zelfstandiger het leertraject durven en kunnen vormgeven.

Literatuur

- Knowles, M. S. (1975). *Self-directed learning: A guide for learners and teachers*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall/Cambridge.
- Kicken, W., Brand-Gruwel, S., & Van Merriënboer, J.J.G. (2006). Effecten van advies bij taakselectie op het keuzegedrag van leerlingen in leerlinggestuurd onderwijs. Paper gepresenteerd bij de Onderwijs Research Dagen (ORD), Amsterdam, Nederland.
- Rosenshine, B., & Meister, C. (1992). The use of scaffolds for teaching higher-level cognitive strategies. *Educational Leadership*, 49(7), 26–33.
- Tennyson, R. D., & Buttery, T. (1980). Advisement and management strategies as design variables in computer-assisted instruction. *Educational Communication and Technology Journal*, 28(3), 169–176.
- Williams, M. D. (1996). Learner-control and instructional technologies. In D. H. Jonassen (Ed.), *Handbook of research for educational communications and technology*. New York: Simon & Schuster Macmillan.

□ Drs. W. Kicken is promovenda bij het Onderwijstechnologisch Expertisecentrum van de Open Universiteit Nederland. Dr. S. Brand-Gruwel is universitair hoofddocent bij het Onderwijstechnologisch Expertisecentrum van de Open Universiteit Nederland

Ook de WOZ examens van



staan onder toezicht van de

Examen
kamer